

В. А. Войналович

Духовні навчальні заклади

ДУХОВНІ НАВЧАЛЬНІ ЗАКЛАДИ – релігійні освітні установи, що готують [духовенство](#) та інших служителів Церкви. Є вищі (богослов. університети, інститути, академії), середні (духовні семінарії, богослов. коледжі та ліцеї, медресе, ієшибати й ієшиви) та нижчі Д. н. з. Перші Д. н. з. виникли при храмах Давніх Єгипту й Вавилону (2-е тис. до н. е.). У 1-му тис. до н. е. в Індії діяли школи брахманів, чия діяльність була пов'яз. з підготовкою до виконання ритуалів. Із розповсюдженням буддизму в Азії роль Д. н. з. перейняли монастирі. Зі становленням християнства виникли Д. н. з. нового типу: катехизична школа в м. Александрія (Єгипет, кін. 2 ст. н. е.), єпископ. школи та школи тлумачів Священного Письма в Єрусалимі, Римі та ін. містах імперії. З часом установилася система християн. Д. н. з.: архієрей. (єпископ.), катехизичні, пастор.-монашеські школи, школи-гуртожитки при монастирях. Коли почала формуватися система середньовіч. університетів, теологія була гол. предметом навчання. Католич. Церква створила мережу теол. університетів у Сорбонні, Болоньї, Оксфорді, Кельні, Лювені. Згодом постали теол. університети й академії, теол. факультети при світських університетах, семінарії, коледжі, колегіуми. У Римі серед. 16 – поч. 17 ст. засн. Григоріан., Урбаніан. та ін. університети, Папська АН, Церк. академія. І нині католич. Церква має найбільшу мережу Д. н. з.: семінарії та ліцеї, теол. університети й факультети при держ. ВНЗах, папські академії та навч. заклади спец. типу (готують прелатів вищого рангу, церк. дипломатів, кер. і наук. кадри Церкви) тощо. Найбільший центр підготовки служителів культури – Ватикан, де діють 11 богослов. папських університетів та інститутів, 9 понтифікал. академій, 29 семінарій і 94 колегії. Перші згадки про мусульман. Д. н. з. припадають на 9 ст., система освіти в медресе передбачає теол., мовознавчі, реліг.-юрид., філос. та прикладні студії. Нині іслам. університети діють у Єгипті, Тунісі, Індії, Пакистані, Туреччині та ін. країнах.

Після запровадження християнства першими Д. н. з. Київ. Русі були духовні школи при церквах, монастирях і кафедрал. соборах, де учителі-священнослужителі й ченці за

допомогою молитви та богослов. студій виховували реліг. свідомість. Учні готували як для служіння Церкві, так і для світського життя. Винятково церк.-реліг. характер освіти зберігався до кін. 16 ст. Окрім грамоти, заг. відомостей з різних галузей знань, грец. і лат. мов, учні, які готувалися до прийняття духов. сану, освоювали основи християн. віри й моралі, церк. спів і порядок богослужіння. Вагомий внесок у розвиток православ. богослов'я, укр. науки і культури зробив князь В.-К. Острозький, заснувавши 1576 Академію в м. Острог (нині Рівнен. обл.), де викладали церк.-слов'ян., грец., лат. мови, богослов'я, філософію, медицину, природничі науки, математику, астрономію, граматику, риторику, логіку. Академія стала не тільки бастіоном православ'я у Зх. Україні (діяла до 1636), а й моделлю шкіл. освіти в Україні. 1631 внаслідок реорганізації митрополитом П. Могилою школи при Києво-Братському Богоявленському монастирі постав Київ. колегіум, який від 1701 отримав статус академії (нині [«Києво-Могилянська академія» Національний університет](#)), де від 1689 читали курс богослов'я (спершу 4-річ., від 1775 – 2-річ.). Ця Академія підняла освіту на тер. сучас. України, та й не тільки, на значно вищий якісний рівень. Унійна Церква 16 – поч. 17 ст. мала три Д. н. з. – Берестей. брат. школа, кафедрал. Володимир-Волин. школа і семінарія при Троїц. монастирі у Вільно (нині Вільнюс). 1783 засн. Ген. духовну семінарію у Львові для підготовки парафіял. духовенства. 1774–84 у Відні при церкві св. Варвари діяла Цісар. ген. греко-католич. семінарія, випускники якої ініціювали створення Львів. духов. семінарії. Від 1852 там само діяла Центр. греко-католич. духовна семінарія, яку 1893 перенесено до Риму, де 1897 відкрито Руську колегію св. Йосафата. Навч. у Ген. духов. семінарії у Львові та єпарх. духов. семінаріях у Перемишлі і Станіславі (нині Івано-Франківськ) у 19 ст. було фундаментом для кар'єри парафіял. кліру й військ. капеланства, єпископів же готували зх.-європ. Д. н. з. Характерно, що до поч. 20 ст. до цих Д. н. з. поступали передовсім діти духовенства. До 1917 на укр. землях у складі Рос. та Австро-Угор. імперій діяла розгалужена мережа Д. н. з. Від 1918 усі Д. н. з. на тер. рад. України ліквідовано. Після 2-ї світової війни відновлено діяльність духов. семінарій РПЦ у Києві (ліквідов. 1960), Луцьку (ліквідов. 1964) та Одесі. У незалеж. Україні розпочато відродження духов. освіти. Станом на 2007 в Україні діяло 17 Д. н. з. УПЦ МП (3527 слухачів), 16 УПЦ КП (1162 слухачі), 15 УГКЦ (1587 слухачів), 8 РКЦ (671 слухач), 7 УАПЦ (275 слухачів), 83 протестант. Д. н. з. (бл. 20 тис. слухачів), по 7 мусульман. (260 слухачів) та юдей. Д. н. з., а також сотні невід. реліг. шкіл різних конфесій. Так, Київ. духовна академія та семінарія готує духовенство для УПЦ МП; Київ. і Львів. православні богослов. академії – для УПЦ КП; Вища богослов. академія при упр. Івано-Фр. єпархії УАПЦ, Колегія Патріарха Мстислава у Харкові; Львів. богослов. академія і семінарія Св. Духа – для УГКЦ; Інститут реліг. наук св. Томи Аквінського у Києві та Вища духовна семінарія св. Йосифа Львів. архідієцезії – для РКЦ.

Рекомендована література

1. Сліпий Й. о. Історичний огляд виховання духовенства в Католицькій Церкві загалом і зокрема в Україні // Пр. Греко-Катол. Богослов. Академії у Львові. 1935. Т. 1–2;

2. Кальниш Ю. Духовні школи в Україні: загальний огляд // ЛіС. 2001, квіт.;
3. Войналович В. А. Духовні навчальні заклади України (2-га пол. 40-х – 1-ша пол. 60-х рр. ХХ ст.) // УІЖ. 2003. № 3.

Бібліографічний опис:

Духовні навчальні заклади / В. А. Войналович // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2008. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-19640>. – Останнє поновлення : 2023.

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).